

REGINA MARIA A ROMÂNIEI

Insemnări zilnice

1929

Traducere din engleză și introducere de GEORGETA FILITTI

Note de NICOLAE PEPENE

Nici măcar nu pot scrie mai limpede azi, pentru că *trebuie* să continui cu articolul, ceea ce mă deranjează.

MIERCURI, 13 MARTIE 1929, COTROCENI

Graba de nesuportat continuă, iar pe lângă tot restul cameristele mele au început să se certe din nou. Amândouă sunt bolnave, iar faptul că Ana a trebuit să stea la pat cât s-a împachetat a fost ultima picătură pentru Elisa¹, care și-a dat drumul furiei, iar eu sunt neputincioasă în fața dușmăniei lor.

Audiențe, bustul și ministrul de Război² la masă, mi-a părut foarte inteligent și înțelegător. Un ceai îngrozitor cu un grup fioros, din care pe mulți nu știu unde să-i plasez, muzicieni suedezi de proastă calitate, în cameră era prea cald, la sfârșit eram la capătul puterilor dar am continuat să zâmbesc.

Lisabetta și Georgie, la masă, pe urmă Barbu: aveam prea multe de vorbit, în ultima vreme s-au adunat prea multe. O schimbare o să-mi facă bine.

JOI, 14 MARTIE 1929 COTROCENI

Nicio încântare în aceste ultime zile supraîncărcate, mai ales când cameristele se ceartă *jusqu'au sang*³, când una se spetește de zece ori mai mult și îi poartă pică celeilalte care s-a chinuit toată noaptea cu o *crise de foi*⁴. În cele din urmă, l-am adus pe Mamulea să-i spună Anei că e prea bolnavă ca să călătorească. Nu pot să risc un drum cu atâta vrajbă în aer. Îi plătesc Anei o călătorie în Germania să se odihnească și o iau pe slăbănoaga Hanni, deocamdată sclava răbdătoare a Elisei pe care o susține deci extrem de mult. S-o vezi pe bătrâna Elisa despletită, gălbejită, cu genunchii obosiți și abia trăgându-și picioarele, cu complicatul împachetat a sute de lucruri, și otrăvită de dușmănia

---

¹ Elisa, camerista-șefă a reginei Maria.

² Generalul Henry Cihoski.

³ „la sânge” (în fr. în orig.) (n. tr.).

⁴ „criză de ficat” (în fr. în orig.) (n. tr.).

cu colega ei, fără îndoială nu e o privilegiște îmbucurătoare. Ana a reapărut, ca o fantomă, cu ochii în fundul capului.

E tragic, comic și deplorabil cum pot ființele umane să urâțească în așa hal ceea ce ar putea fi o viață fericită. Ura și gelozia sunt otrăvuri periculoase.

N-are niciun rost să înșir ce mai e de făcut. Din contră, e aproape istovitor. Masă de gală cu cei doi preaiubiți Brătieni¹, amândoi binedispuși dar toți văd o schimbare nepotrivită – Regență în loc de Rege. Lumea nu e mulțumită. Din două capete deosebite nu reușești să faci unul folositor. Fără discuție, Buzdugan² e cel mai important, realmente învățat și foarte muncitor. Nicky e prea tânăr, în plus n-are calități adevărate de legiuitor, n-are ambiția să joace vreun rol decât în vorbe, n-are stăruința cuiva care vrea să fie primul, nici spirit de sacrificiu. Mi-ar plăcea să fie altfel dar trebuie să recunosc că n-are nimic din capacitatea și rezistența Ilenei sau dorința ei profundă de a fi de folos țării, pentru care e gata să se sacrifice în orice chip. Nicky nu înțelege să sacrifice ceva, nici măcar timp, și pune suflet doar în chestiunile care îl interesează și care adesea nu sunt cele mai importante. Are o simțire și o inteligență naturală dar niciodată nu deschide o carte și s-ar putea spune că e aproape necultivat, în plus, are dorința omului tânăr de a acționa mai mult decât de a gândi, mai multă mecanică decât învățatură. Istoria nu înseamnă mare lucru pentru el, arta mai nimic, deși îi plac lucrurile frumoase, iar literatura rămâne o carte închisă!

Mă cuprinde o anume neliniște uitându-mă la cei trei regenți care nu se pot contopi în „unul” satisfăcător și nu sunt sigură ce va urma.

M-am dus să-mi iau rămas-bun de la Miky și am băut un ceai cu Sitta. M-am întors să-l văd pe Barbu și să discutăm ultimele chestiuni importante. E totdeauna puțin *angoissé* când mă vede plecând. Își dă seama că sunt adevăratul

---

¹ Vintilă și Dinu Brătianu.

² Gheorghe Buzdugan (1867–1929), licențiat în drept. Carieră în magistratură până la condiția de prim-președinte al Înaltei Curți de Casație. Membru al Regenței (1926–1929). Membru de onoare al Academiei Române (28 mai 1929).

reazem al întregii familii, că am dobândit acea dezinteresare ce îngăduie să judeci liniștit, detașat, fără patimă ori egoism.

Las casa cu acel sentiment neplăcut încercat totdeauna când pleci într-o călătorie, că ai uitat pe cineva sau ceva, că ai lăsat lucruri neisprăvite. Am luat masa la Sitta și am plecat de acolo la 11 fără un sfert. Sitta, care până acum era foarte bine, a fost brusc cuprinsă de una din crizele ei, urmată de un rău teribil. Asta îi vine din faptul că are o intoxicație cronică cu nicotină. O vreme a fost foarte atentă, pe urmă, simțindu-se bine, *elle s'est relachée*¹, cu aceste consecințe dezastruoase. Niciodată n-am văzut o schimbare atât de rapidă și de nefericită.

Nici gând, se înțelege, să ne însoțească la gară. Acolo am avut parte de persoane oficiale, aproape tot guvernul, fel de fel de generali și Dumnezeu mai știe cine. La sfârșit eram complet năucită. Să mă bag în pat n-a fost neplăcut după aceste zile încărcate.

VINERI, 15 MARTIE 1929, ÎN TREN

Vreme de odihnă, cu o colecție de cărți interesante împrăștiate în jurul meu. Dar surpriza plăcută a fost vizita lui Mignon care a apărut într-o stație cu un tren special, dotat cu bucătărie și toate cele, și ne-a detașat de Simplonul² nostru ca să facem întregul drum prin Serbia ca musafiri ai ei. Și pe lângă toate acestea, l-a avut cu ea pe Petru³, mai minunat, drăguț și scump ca niciodată, un adevărat copil-minune. Mignon arată foarte bine. Încântată de toate, vorbăreață, amuzantă și se îngrijea singură de Petru, căci toată grădinița era

¹ ea s-a relaxat (în fr. în orig.) (n. tr.).

² Trenul *Simplon Orient Express*, pe ruta Paris – Milano – Veneția – Istanbul, deschisă în 1919.

³ În text *Peterkins*. Născut la Belgrad, pe 6 septembrie 1923. În 1934, la vârsta de 11 ani, i-a succedat la tron tatălui său, ucis într-un atentat la Marsilia. Până la 18 ani, Petru al II-lea a domnit prin Regență; a fost îndepărtat de pe Tron de I. Broz Tito în 1945. S-a căsătorit în 1944 cu principesa Alexandra a Greciei (1921–1993), fiica regelui Alexandru I, fratele reginei-mamă Elena a României.

afectată de gripă. Era dulce, mămoasă, minunată în toate felurile, o femeie fericită mergând pe cărarea vieții, mulțumită, fără să-și pună probleme, devotată, o bună soție, învățând să ajungă o bună regină. E și o fiică bună, iubitoare, afectuoasă și încrezătoare.

A fost pur și simplu încântător să petrecem aceste ore cu ea, ca și cum n-am fi fost despărțite nicio clipă. Chipul ei drag s-a împlinit, părul e iarăși frumos, e din nou iubita noastră Mignon, cu un anume plus de demnitate extrem de atrăgător. Cât despre Peterkins [Petru], e tot ce-și poate dori inima bunicii.

SÂMBĂTĂ, 16 MARTIE 1929, TREN

O zi absolut liniștită, citesc o carte după alta și mă bucur de luxul de a nu fi deranjată defel.

Nicăieri vreun semn de verdeață, niciun pom în floare, nici măcar în Italia. Trenul nostru are întârziere așa că am trecut pe lângă lacul Maggiore când se întuneca și nu mi-am putut da seama dacă primăvara e mai avansată. Zi liniștită, lipsită de evenimente. Radu Cuțarida e în același tren, așa că Ileana are cu cine purta o conversație plăcută. Joacă și cărți, jocuri la care li se alătură și Irène. Îi aud râzând binedispuși.

DUMINICĂ, 17 MARTIE 1929, PARIS

Am sosit devreme la Paris. În stație, lume multă; de asemenea, un trimis neașteptat al Președintelui Republicii. Erau și domnul și doamna Titulescu. Fiecare părea încântat să ne vadă din nou, în plus era o zi frumoasă și însorită.

Dar niciun semn de primăvară. Nici măcar puțină iarbă verde. Fiind duminică, bineînțeles că toate magazinele erau închise, ceea ce a fost un lucru bun pentru pungile noastre. Ne-am dus cu mașina la Legație¹, unde au adăugat un mic apartament drăguț, dar eu am luat ca de obicei camera Reginei Mary

---

¹ Legația României la Paris se afla în hotelul Pomar, din avenue de Wagram.

a Scoției, care era plină de flori frumoase trimise de mai multă lume. O adorabilă tufă de trandafiri în plină floare de la Dumerge [sic!]¹. Am făcut baie, Pinasso a venit să mă tundă și la urmă i-am făcut o vizită soției mareșalului Foch² care e foarte bolnav³. Bătrâna doamnă a părut impresionată și mi-a întors vizita după-amiază. Am încercat s-o văd pe Anna de Noailles⁴ dar a fost o încurcătură, n-a primit mesajul meu și când am ajuns la ea acasă, fapt neobișnuit pentru ea, tocmai ieșise.

Masă la Legație cu toți membrii ei și cu Titulescu, Sybill⁵ și mai ales Antoine [Bibescu],⁶ venit din Spania să ne vadă. A fost o întâlnire incomodă cu

---

¹ Gaston Doumergue (1863–1937), președintele Republicii Franceze (1924–1931); prim-ministru (1913–1914, 1934), ministru al Coloniilor (1902–1905, 1914–1917), ministrul Comerțului și Industriei (1906–1908), al Instrucțiunii Publice și Artelor (1908–1910), al Afacerilor Externe (1914), președintele Senatului (1923–1924).

² Julie Bienvenüe Foch (1860–1950), căsătorită cu Ferdinand Foch în 1883.

³ Ferdinand Foch (1851–1929), mareșal francez, comandant-șef al Forțelor Aliate de pe Frontul de Vest în 1918, răsplătit după război cu titlul de mareșal al Regatului Unit al Marii Britanii (1919) și mareșal al Poloniei (1923). A murit după un infarct miocardic, pe 20 martie 1929, la Paris.

⁴ Anna de Noailles (1876–1933), n. Ana Elisabeta Brâncoveanu, scriitoare și poetă franceză de origine română; căsătorită în 1897 cu contele Mathieu de Noailles (1873–1942); prima carte, volumul de poezii *Le Coeur innombrable* (1901); onorată cu Marele Premiu pentru Literatură al Academiei Franței (1921); membră în Academia Regală de Limbă și Literatură Franceză din Belgia (1921); membră de onoare a Academiei Române (1925); prima femeie comandor al *Legiunii de Onoare* (1931); celebră pentru salonul ei literar (Avenue Hoche, Paris), loc de întâlnire pentru scriitorii francezi de seamă (Marcel Proust, Pierre Loti, André Gide, Colette, Paul Valéry, Jean Cocteau, Paul Claudel, Max Jacob etc.).

⁵ Sybill Youell (1879–1931), fiica armatorului și omului de afaceri englez Edward Charles Youell din Galați; căsătorită în 1907 cu bancherul Jean Chrissoveloni. Principesa Maria le-a botezat băiatul, Nicolae (1909). În timpul războiului, Sybill a transformat în spital pentru răniți conacul său de la Ghidigeni (jud. Galați). Bună prietenă cu regina Maria, este descrisă de aceasta în *Povestea vieții mele*.

⁶ Anton („Antoine”) Bibescu (1878–1951), avocat, diplomat, scriitor; nepotul domnitorului Gheorghe Bibescu, vărul contesei Anna de Noailles, cumnat cu Martha Bibescu. Mama sa, Elena Bibescu, fiica lui Manolache Kostaki Epureanu, apropiată de Carmen Sylva, a ținut unul dintre cele mai apreciate saloane muzicale din Paris. Căsătorit

Titulescu pentru că cei doi nu-și vorbesc¹. Și Titulescu a venit de la Geneva să ne vadă. Am lăsat-o pe Ileana să se ducă de capul ei la Fontainebleau și St. Germain, la Philip. I-a luat cu ea și pe Irène și pe Radu Cuțarida. Diamandi ne-a oferit cel mai fabulos dejun și am avut senzația că am mâncat prea mult.

Am încercat să fiu amabilă și să stau de vorbă cu toată lumea, dar e cam greu cu atâția oameni deodată. Antoine mi-a adus o scrisoare de la Ali² și m-a întrebat dacă îl iau pe Alvaro³ cu mine în Spania dacă vine de la Zürich și ni se alătură la Paris. Am fost desigur de acord. Apoi am aranjat să ies cu Sybill ca să mă duc să-i văd iubitul *château des Ménules*⁴. Mi-a făcut bine să merg liniștită cu mașina, am ieșit atât de puțin la aer în ultimul timp. Fiind duminică, erau mii de automobile, dar am fost însoțiți de o mașină a poliției așa că am putut trece fără să fim obligați să stăm la coadă. Am fost așa de fericită să fiu cu draga de Sybill. E schimbată la față dar ținuta și eleganța au rămas splendide. Cât despre Ménules, e un palat de vis. Absolut minunat. Un castel vechi încântător și amenajat perfect. Bietul Jean⁵ a cumpărat un al doilea castel

---

în 1919 cu Elizabeth Asquith (1897–1945), fiica premierului britanic H. H. Asquith; prieten apropiat al lui Marcel Proust. Însărcinat cu afaceri externe la Londra în timpul războiului, Washington (1920–1926) și Madrid (1927–1931).

¹ Mihai Dim. Sturdza susține că diplomația românească nu a profitat de relațiile prințului Antoine Bibescu din cauza dușmăniei lui Titulescu față de prinț. Totul pornea de la frustrarea lui Titulescu, „urât și asexuat”, față de succesele amoroase ale prințului Bibescu. În schimb, Constantin Argetoianu îl considera pe Bibescu „un om cu totul neserios” și un „degenerat superior”. Oricum, Bibescu a fost scos din postul de la Madrid la ordinul lui Nicolae Titulescu.

² Alfonso („Ali”) de Orleans y Borbón, infante al Spaniei, duce de Galliera (1886–1975), fiul cel mare al infantei Antonio, duce de Galliera, și al infantei Eulalia a Spaniei, fiica reginei Isabella a II-a a Spaniei. Regele Alfonso al XII-lea al Spaniei a fost fratele mamei sale.

³ Alvaro Antonio Fernando Carlos Felipe (1910–1997), nepotul reginei Maria a României, fiul surorii Beatrice (Baby Bee) și al lui Alfonso de Orleans y Borbón, infante al Spaniei.

⁴ Castel în stil Louis XIII. Jean Chrissoveloni l-a cumpărat în 1924.

⁵ Jean Chrissoveloni (1880–1926), bancher, căsătorit cu Sybill Youell. După 1920, împreună cu fratele său Leonida, Jean deschide Banca „Chrissoveloni” la București.

în întregime ca să aibă aici frumoasele scări și tavane vechi. Nu putea fi amenajat cu un gust mai desăvârșit, în aparență simplu dar de fapt totul de cea mai bună calitate. Iar locul e încărcat de liniște și lumină. Sybill m-a poftit, dacă voi fi vreodată obosită, să vin aici să mă odihnesc. Ar fi într-adevăr un loc de odihnă, căci e relaxant până și în contururile line ale peisajului. E desăvârșit în toate privințele, iar ea plantează grădinile în așa fel încât să potrivească dragostea englezească pentru flori în cadrele convenționale franceze. E de înțeles că îl adoră, e un loc de vis și are și o demnitate simplă extraordinar de atrăgătoare.

Mi-a plăcut dormitorul ei. O cameră nu foarte mare, cu un pat lat și scund iar de-a lungul pereților agățate splendide bucăți de damasc roșu găsite de Jean nu știu unde. Somptuos ca material, simplu în linie și decorație. Am prețuit totul din adâncul sufletului meu de artistă.

Nu e de mirare că se simte fericită în asemenea loc.

La întoarcere, ne-a fost frică să nu întârziem dar, fiind însoțiți de poliție, am trecut în fața miilor de automobiliști de duminică. Les Ménules nu e departe de Paris, dar să ieși afară dintr-un oraș mare e totdeauna o problemă.

Am ajuns la apartamentul ei din Rue de Varennes, tocmai la vreme pentru o masă rece, unde a venit superba ei soră, doamna...¹ și mai târziu Alice, soția lui Andrea. Ileana îi spusese în taină că aș fi încântată s-o vad. A apărut și Ileana pentru o clipă dar a plecat, urmând să ne revedem la gară, fiindcă voia să-l vadă pe Lavri[lli]er, sculptorul. În cele din urmă toți am ajuns la gară prea devreme și am stat la palavre cu o mulțime de oameni care veniseră să mă vadă. Am fost inundate de flori. Vreau să-i duc cât mai multe lui Ducky², dacă

---

¹ Spațiu liber în original (n. tr.).

² Victoria Melita (Ducky), principesă de Saxa-Coburg și Gotha (1876–1936), sora reginei Maria a României. Căsătorită în 1894, cu vărul ei, prințul Ernest Ludovic de Hesse și de Rin, moștenitorul ducatului de Hesse și de Rin, fiul cel mare al celui de-al treilea copil al reginei Victoria a Angliei, prințesa Alice, mare ducesă de Hesse, și al marelui duce Ernest Louis (Ernie). Au divorțat în 1901. Din prima căsătorie, Ducky a avut o fiică, prințesa Elisabeth (Ella) de Hesse (1895–1903). În 1905 s-a recăsătorit cu marele duce Kirill al Rusiei, cu care a avut două fete, Maria (Mașka) și Kira, și un băiat, Vladimir

pot să le țin proaspete. Sunt multe alte amănunte pe care le-aș putea scrie dar îmi ia prea mult timp.

LUNI, 18 MARTIE 1929, ST. BRIAC, KER ARGONID

Moment de profundă bucurie și emoție să mă întâlnesc din nou cu Ducky. Au venit să ne ia de la gară la 8½, Ducky, Kirill¹, Kira² și Boiky³. Ducky arată mai bine decât îndrăzneam să sper, Kirill, foarte schimbat, vai, iar Boiky la vârsta ingrată, prea gras dar încântător ca persoană. Cea care s-a schimbat imens, și în avantajul ei, este Kira. A devenit o domnișoară drăguță cu trăsături frumoase, cu păr minunat și așa de simpatică. Ileana și cu ea s-au regăsit pline de bucurie.

(Boiko, Boiky). În anul 1907, prințesa protestantă s-a convertit la ortodoxism. Din 1908, mare ducesă a Rusiei sub numele de Victoria Feodorovna.

¹ Kirill Vladimirovici, mare duce al Rusiei (1876–1938), fiul marelui duce Vladimir Alexandrovici al Rusiei, al treilea fiu al țarului Alexandru al II-lea, și al prințesei Maria de Hesse, ducesă de Mecklenburg-Schwerin (marea ducesă Maria Pavlovna a Rusiei). Căsătorit în 1905 cu verișoara sa primară, prințesa Victoria Melita de Saxa-Coburg și Gotha. După Revoluția bolșevică din 1917 și asasinarea țarului Nicolae al II-lea și a fratelui țarului, marele duce Mihail, Kirill a devenit capul Casei Romanov (iun. 1918). S-a autoproclamat împărat al rușilor în 1924, sub titlul de Kirill I.

² Kira Kirillovna, mare ducesă a Rusiei (1909–1967), a doua fiică a marelui duce Kiril Vladimirovici și a prințesei Victoria Melita de Saxa-Coburg și Gotha. S-a căsătorit cu Louis Ferdinand de Hohenzollern, prinț al Prusiei, nepotul Împăratului Wilhelm al II-lea al Germaniei. Kira a avut șapte copii: Friedrich Wilhelm (n. 1939), Mihail (n. 1940), Marie Cécile (n. 1942), Kira (n. 1943), Louis Ferdinand (n. 1944), Christian-Sigismund (n. 1946) și Xenia (n. 1949).

³ Vladimir Kirillovici (Boiky), mare duce al Rusiei (1917–1992), singurul fiu al marelui duce Kiril Vladimirovici și al prințesei Victoria Melita de Saxa-Coburg și Gotha. Când tatăl său s-a proclamat moștenitor al Tronului (1924), a primit titlul de mare duce moștenitor și țarevici. După moartea tatălui său (1938) a devenit șeful Familiei imperiale ruse. În 1948 s-a căsătorit la Lausanne cu prințesa Leonida Georgievna Bagration-Moukhransky. Cuplul imperial a avut o singură fiică, Maria, născută în 1953, la Madrid. Nașul ei a fost fiul reginei Maria, prințul Nicolae al României, iar nașă, regina Ioana a Bulgariei. Vladimir a fost primul Romanov înmormântat cu onoruri oficiale în Rusia după revoluția bolșevică din 1917 (fortăreața Petru și Pavel din Sankt Petersburg, 1992).

Surpriza mare a fost casa¹. E pur și simplu încântătoare și amenajată cu un gust desăvârșit. Și grădina este exact ce-mi place, Ducky e la fel de pasionată grădinăriță ca și mine.

Sunt mai multe grădini care dau dintr-una într-alta; desigur, anul acesta totul e îngrozitor de întârziat dar oricum e o mare diferență față de România. Trandafirilor le dă frunza, brândușele au ieșit, primulele încep. Mic dejun copios și plăcut. Cu o pâine delicioasă, pe care pur și simplu o savurez.

Desigur, toată lumea a fost emoționată și încântată și toți am avut atât de multe de spus. Ducky iubește locul și i-a făcut plăcere să mi-l arate, fiindcă vede cât mă bucur și mă interesez de cel mai mic detaliu ca și cum ar fi al meu. Fiecare scaun, masă, țesătură, vas, pictură, orice plantă, copac, colț de grădină, totul, speranțele și planurile sunt de mare interes.

Și fericirea de a fi la țară! Plămânii mei respiră adânc aerul bun de primăvară. Când am venit era o ceață deasă, dar pe urmă cerul s-a curățat și s-a făcut frumos. Mașka² și urâtul dar simpaticul ei soț. Dar Mașka e în pat după o *fausse couche*³. Pare masivă, și-a vopsit părul blond-deschis. Tenul îi este minunat, dar are o față ciudată de rusoaică, aproape de mongolă. A fost încântată să mă vadă, pentru că totdeauna am fost prietene bune și nicio dramă n-ar putea umbri buna noastră înțelegere. Cred că s-a îngărașat enorm, dar nu se vede cât e în pat.

---

¹ Marele duce Kiril și familia sa au locuit în exil, la Saint-Briac, pitorescul sat breton de pescari, din anul 1921.

² Maria Kirilovna (Mașa, Mașka), mare ducesă a Rusiei (1907–1951), fiica cea mare a marelui duce Kirill Vladimirovici și a mării ducese Victoria Feodorovna (Victoria Melita); căsătorită în 1925 cu Karl, al VI-lea prinț de Leiningen (1898–1946, mort într-un lagăr de concentrare din U.R.S.S.). Mașa și Karl au avut șapte copii: Emich Kirill (n. 1926), Karl Vladimir (n. 1928), Kira Melita (n. 1930), Margarita Ileana (n. 1932), Mechtilde Alexandra (n. 1936), Friedrich Wilhelm (n. 1938), Peter Victor (n. 1942).

³ „pierdere de sarcină” (în fr. în orig.) (n. tr.); Mașa avea deja doi băieți: Emich Kirill, născut pe 18 oct. 1926, și Karl, născut pe 2 ian. 1928.

Am plecat cu Ducky la plimbare în căutare de primule, nu sunt chiar înflorește, dar multe sunt aproape gata. Am fost profund satisfăcute și fericite să fim din nou împreună.

O masă excelentă și voioasă, fiecare s-a servit singur, ceea ce e *gemütlich*¹. Au o încântătoare bucătăreasă grasă, cu părul roșu, care e factotum în casă. Își duc gospodăria cât mai simplu cu puțință, cu cât mai puțini servitori, cu adevărat viață simplă, dar totul e de un gust ales. Câtă suferință e dincolo de toate acestea, nu pot cuprinde cu mintea. Deși am stat împreună ore întregi după masă, Ducky și cu mine n-am atins această tristă și absolut disperată problemă. Dar am vorbit îndelung de la suflet la suflet. Are profunde resentimente față de „Acropole” iar fățarnicia lor o înfurie peste măsură. Detestă nesinceritatea și îi consideră pe toți o bandă de profitori, ce ascund fapte pe care nu le-ar plăcea să le vadă aduse la lumina zilei. Îl condamnă pe Carol, dar nu suportă ca el să poarte tot greul rușinii, de vreme ce ea știe unele chestiuni care, dacă nu-l scuză, măcar explică multe... Dar admite că e în general o luptă pierdută din start atunci când oponentii afișează o imagine exterioară atât de agreabilă și de splendid întreținută, încât lumea nu-și *poate* da seama de adevăr. Spre deosebire de mine, în unele momente ea e gata să-și folosească informațiile ca pe un bici când aceștia încearcă să-i domine pe alții, și în special pe mine. Spune că îi poate face să dea bir cu fugiții dacă dezvăluie unele secrete pe care le știe. Posedă forța extraordinară a celui care n-are nimic de pierdut, care a ajuns un singuratic și din această pricină n-are nevoie să salveze *les extérieurs*². Îi trebuie doar adevărul și când îl descoperă deformat în detrimentul altora, e în stare să le dinamiteze prefăcătoriile și să le spulbere cu informațiile teribile pe care le deține, lucruri despre care ar fi de nesuportat pentru ei să afle că ea le știe și, mai ales, că ar putea fi făcute publice.

Ne-am plimbat îndelung după ceai. Când ne-am întors acasă, m-am urcat în camera mea să scriu puțin dar Boiky a venit la mine și am sporovăit mai

¹ „plăcut” (în germ. în orig.) (n. tr.).

² „aparențele” (în fr. în orig.) (n. tr.).

bine de o oră și jumătate. E delicios de încrezător și îmi place. E inteligent și plăcut și atât de afectuos!

O masă agreabilă, pe urmă le-am citit câteva capitole din ale mele *mémoires*; au fost încântați și amuzați.

MARȚI, 19 MARTIE 1929, ST. BRIAC

O zi perfectă. E minunat să scrii în pat, cu fereastra deschisă; afară păsările cântă, totul se trezește. Îmi place.

Viața asta simplă mă farmecă și am sentimentul că ei sunt realmente fericiți că suntem aici.

Dimineața ne-am dus cu mașina la Dinard și ne-am amuzat mergând pe străzi și intrând prin magazine. Se înțelege că Boiky a fost cu noi. Ileana și Sitta s-au dus cu mașina unde au vrut. A fost și Irène cu noi. Toți am fost foarte veseli. Masă cu familia și cu Irène; după aceea a venit Greves, un rus grăsan și simpatic, cu mașina, să ne ducă la un vechi castel pe care îl mai vizitaserăm înainte dar care fusese acum preluat de cineva. *Soit-disant*¹ mergeam să vedem niște mobile vechi, de fapt cred că cei de acolo doreau să ne aibă ca oaspeți. Ne-am uitat la toate cele, după care ne-au oferit un ceai îmbelșugat. Crag² a fost foarte alintat și prea îndopat.

Pe urmă ne-am dus la Dinard. Ducky cunoaște fiecare colțișor. Am umblat peste tot în partea mai joasă dinspre râu, atât de pitorească. Era la ora asfințitului și lumina se așternea plăcut. Am găsit o masă frumoasă, potrivită pentru Bran.

Ne-am întors pe la 7, am putut scrie câteva scrisori, trebuind, din păcate, să-i spun lui Boiky că am de scris, fiindcă era deja gata să vină să stea de vorbă cu mine. De fiecare dată când vine să stăm de vorbă mă simt prostește de înduioșată de evidenta simpatie pe care o nutrește pentru mine.

¹ „Vorba vine” (în fr. în orig.) (n. tr.).

² Câinele reginei Maria, un cocker englezesc.

Masă agreabilă de familie; Mașka e din nou pe picioare, blondă, grasă și incredibil de apatică, își dă aere stupide, ceea ce o scoate pe Ducky din sărite; cu toate aiurelile ei are și părți bune, dar ca fiică trebuie să fie nespuse de supărătoare.

După masă le-am citit din nou din memoriile mele; se pare că sunt complet de acord cu ele; Ducky n-a intervenit, iar ea nu-și ține gura și nu ezită să critice. Nu lasă niciodată să treacă ceva incorect și nu admite adevăruri pe jumătate.

MIERCURI, 20 MARTIE 1929, ST. BRIAC

Dimineață divină. Mă scol cu toate păsările cântând, dar azi un vânticel sprinten e responsabil de toată frumusețea. Totul se trezește la viață, aproape poți vedea cum dau mugurii. Am lucrat la articol și pe urmă am coborât la micul dejun cu familia, ceea ce îmi face o imensă plăcere. O ieșire în grădină în capot și pe urmă înapoi în pat la scris în continuare. Am luat masa la St. Briac cu Ducky, cu un colonel englez și soția lui. Au fost mai multe persoane invitate, doar femei, numele lor mi s-a șters desigur din minte, afară de cel al lui Lady Smith Dorian¹ care a stat lângă mine, îmbrăcată într-o nuanță drăguță de galben-lămâie și care îmi evoca o Ethe la vârsta de mijloc. Soțul ei a fost guvernatorul Gibraltarului² iar ea îl cunoaște destul de bine pe tânărul George

---

¹ Olive Crofton Smith-Dorrien (1881–1951), fiica colonelului John Schneider, soția generalului Horace Smith-Dorrien; cunoscută pentru înființarea în timpul Primului Război Mondial a fondului pentru coaserea de saci folosiți de soldații internați în spitale pentru a-și ține obiectele de valoare; a fost președinta Crucii Albastre, organizație caritabilă britanică dedicată protecției animalelor, și a Școlii Regale de Broderie.

² Sir Horace Lockwood Smith-Dorrien (1858–1930), general britanic; a servit în Africa de Sud, Egipt, India, Sudan. În timpul Primului Război Mondial a condus Corpul II în bătălia de la Mons (1914) și Armata a II-a în a doua bătălie de la Ypres (1915) și în Africa de Est (1916); guvernator al Gibraltarului (1918–1923).

al Angliei¹. Vai, și ea e îngrijorată în legătură cu Regele George, nimeni nu dă nicio explicație reală, spune ea, dar nu-i a bună.

A fost o masă plăcută, cu mâncare excelentă și conversație foarte animată.

Când am ajuns acasă, am aflat că soții Andia trecuseră pe aici, așa că, știind cum erau planificate zilele noastre și că pentru această după-amiază nu aveam nimic, l-am luat pe Boiky și ne-am dus cu mașina la ei. Nu se întorseseră. Am cules primule – acum au înflorit o mulțime. În cele din urmă, au apărut și ei iar drăguța de Christine s-a bucurat până la lacrimi să mă revadă. Am luat o ceașcă de ceai în vechiul *manoir*² înconjurat de șanțuri cu apă și ne-am grăbit să ne întoarcem, fiindcă nu mai aveam prea multă vreme să lucrez ceva înainte de masă. L-am luat pe Boiky sus în camera mea pentru că se tot fâșia prin preajmă sperând să-l las să vină la mine.

Ileana și Kira au plecat, sub supravegherea Irènei, vor să stea împreună două zile la Paris, deoarece Kira n-a mai ieșit de luni de zile.

După masă, Ducky, eu și Boiky am rămas singuri. I-am cerut lui Ducky să se întindă în pat și s-o lase pe Beer să-i maseze și să-i îngrijească picioarele, fiindcă suferă mereu de ele, în vreme ce îi citeam articolul meu. Boiky s-a străduit să asculte până la jumătate, pentru că vrea să fie cât mai mult cu mine. Dar era așa de somnoros, că amândouă am insistat să se ducă la culcare.

Azi am discutat despre lucruri mai delicate, problema perlelor, aspectul financiar, ce speranțe sunt etc. Problema perlelor nu e tocmai limpezită, rușii ei au mers până într-acolo încât să insinueze că Denize a scos câteva din cele mai valoroase perle din colier ca să-l facă mai puțin valoros. Din fericire, Ducky nu s-a lăsat purtată în această direcție; are totuși impresia că tipul din Franța a evaluat perlele cu 2000 de lire mai puțin decât cel din Olanda, ceea ce categoric

---

¹ Edward Albert Christian George Andrew Patrick David (1894–1972), fiul cel mare al ducelui de York (mai târziu, regele George al V-lea) și al prințesei Mary de Teck; prinț de Wales (1911–1936); rege al Marii Britanii, sub numele de Eduard al VIII-lea (20 ian. 1936–până la abdicarea din 11 decembrie 1936); a renunțat la tron pentru căsătoria cu Wallis Simpson (Warfield); după abdicare a primit titlul duce de Windsor.

² „conac” (în fr. în orig.) (n. tr.).

nu concordă cu evaluarea primită de noi și care corespunde exact cu cea de la Paris. Singura greșeală pe care pare s-o fi făcut Denize a fost să încheie târgul fără ca mai întâi să telegrafieze ca s-o întrebe pe Ducky dacă e de acord cu vânzarea. Trebuie să-l pun pe Barbu să vorbească cu ea pentru că el cunoaște mai bine amănunțele.

JOI, 21 MARTIE 1929, ST. BRIAC, KER ARGONID

Zi ploioasă și mai rece. Am lucrat și, pe la 11½, Ducky și cu mine am ieșit cu mașina noastră, Kirill și Boiky în alta, ca să mergem la St. Malo, unde Greves cel gras și priceput ne-a oferit o masă excelentă în micul restaurant faimos unde se duce toată lumea și unde, cu ani în urmă, Barbu ne-a invitat să mâncăm. Ne-am îndopat cu bunătăți pescuite din mare și am gustat din vinul uimitor de bun al țării, ușor și puțin înțepător. După aceea, Kirill și fiul său s-au întors iar Ducky și cu mine ne-am dus să scotocim prin magazinele de vechituri din St. Servant, unde am găsit două frumoase farfurioare vechi, o masă de scris și mai multe mărunțișuri pentru diferitele mele căsuțe. Pe urmă ne-am întors la St. Briac, unde am luat ceaiul cu familia Smith-Dorrien și ne-am uitat la fiecare plantă din mica lor grădină.

Ducky și cu mine am petrecut seara împreună, ceilalți s-au dus la Dinard la cinema. I-am citit iarăși din memoriile mele și am vorbit și-am tot vorbit până aproape de miezul nopții.

VINERI, 22 MARTIE 1929, ST. BRIAC

Am lucrat dimineața din greu, doar că a trebuit să întrerup ca să cobor la micul dejun la 8¼, apoi am urcat din nou în camera mea să continui.

Am petrecut toată ziua cu Ducky. Am discutat pe îndelete toate problemele care ne privesc îndeaproape pe fiecare. Am avut mai mult timp pentru noi fiindcă toți ceilalți se împrăștiaseră la propriile distracții. Ducky a avut o zi proastă; mici supărări adunate care au umplut paharul. Simțeam însă că îi pot

Vederi din St. Malo.

fi de ajutor într-o anumite măsură, fie și numai ascultându-i toate suferințele acumulate. La mine măcar poate veni și spune lucrurilor pe nume, fără înconjur. Ducky e prea mare și prea categorică pentru această lume prefăcută. Rămâne singură purtătoare de poveri, dar necruțătoare, atât de necruțătoare, încât e menită să fie singură. O înțeleg aproape în întregime deși diferența de caracter atât de evidentă când eram copii a rămas; în anumite momente pe ea o face să distrugă totul, în timp ce eu sunt gata să iert de zece ori, ceea ce ea consideră uneori că e lipsă de caracter.

Situația lor financiară e un dezastru, trăiesc de pe o zi pe alta dar ea nu încetează să spere, crezând mereu că lucrurile se vor schimba. Vitează, încrezătoare, are totuși uneori momente de disperare turbată. Are o familie grea, neajutorată, egoistă fiindcă nu-i văd povara de martiră. Mașca e fără nădejde, absurdă, insuportabil de ipocrită, și cu toate acestea are inimă bună, în străfundul trândăviei ei lascive. Adesea pentru mama ei e ultima picătură. Am văzut-o uneori pe Ducky strângând din dinți ca să reziste pornirii de a-i da cu ceva în cap.

Noi surorile ne-am petrecut după-amiaza așteptându-l pe Carol¹ și în cele din urmă am ieșit la 6; când ne-am întors acasă am găsit o telegramă anunțând că vine abia mâine.

Am petrecut seara citindu-le memoriile, care, trebuie să spun, s-au bucurat de o primire foarte măgulitoare, departe de ce mă așteptam. N-au fost critici, s-au lăsat duși de curiozitate și Ducky, cel mai sever critic, n-a găsit niciun cuvânt de reproș. Ziua a fost cam mohorâtă și rece. La masă i-am avut pe buna bătrână doamnă Vlasov și pe soții Greves.

SÂMBĂȚĂ, 23 MARTIE 1929, ST. BRIAC

Am lucrat din nou toată dimineața dar simt că lucrez contra cronometru și că nu dau ce e mai bun din mine, și e un sentiment neplăcut.

---

¹ Fiul său, principele Carol.

Ducky a aranjat un picnic uriaș cu o mare parte dintre prietenii ei englezi, fiecare aducând câte ceva. Locul de întâlnire a fost Ker Argonid, spre care ne-am îndreptat cu mașina. A fost petrecere mare și mâncare din abundență. A venit și familia Andia. Ne-am dus acasă înainte de 4 să-l așteptăm pe Carol, care spusese că vine cam la acea oră, dar nu era cu mașina lui și a calculat prost timpul, așa că a ajuns abia cu un sfert de oră înainte de cină. Întâlnirea s-a desfășurat normal și fiecare dintre noi și-a ținut firea mai bine decât ne-am fi așteptat. Am fost în măsură să găsim imediat tonul potrivit, ceea ce ne-a făcut pe toți să ne simțim bine. Toată lumea a fost drăguță cu el, așa că a fost o seară reușită, fără discuții în particular. Arată bine, dar e trist, se vede că suferă. Vocea lui are un ciudat ton înăbușit, ceva blând și mai degrabă frânt. Ce mult aș vrea să știu ce-i trece prin cap, care i-au fost frământările interioare, dorințele, gândurile, cât de mult a suferit.

Din nou am fost uimită de cât de extraordinar de bine informat este, cât a citit; îl interesează totul, știe tot și e perfect la curent cu ce se petrece în țară. Mi se rupe sufletul când îmi dau seama că drumurile noastre s-au despărțit pentru totdeauna, primul meu născut pe care mă întemeiasem atât de mult, atât de mult... și cu atâtea speranțe...

Carol, băiatul meu...

DUMINICĂ, 24 MARTIE 1929, ST. BRIAC

Zi memorabilă. Am încercat din răputeri să lucrez dar a trebuit să renunț la încercarea de a-mi termina articolul înainte de plecare. Am să-i las lui Barbu partea terminată și sfârșitul îl expediez de la Madrid, dacă pot.

Ne-am dus în oraș să vedem cazinoul, condus de una dintre doamnele englezoaice. Dejun cu familia; după aceea, o conversație serioasă cu Carol. N-am pomenit de vechile răni, niciun reproș de o parte sau de alta, doar drăgălășenie, dragoste și priviri constructive spre viitor. Vrea să fie folositor țării, să aibă cel puțin o poziție recunoscută, ca fiu al meu și ca părinte al Regelui, nu vrea să mai fie umilit și privit veșnic cu suspiciune. Asta îi otrăvește ceea ce ar putea fi

o viață liniștită, aproape fericită. I-am promis că voi face tot ce pot, și voi face. Dar i-am spus să se țină departe de însoțitorii de proastă calitate, că atâta timp cât are o bandă de aventurieri în jurul lui nu-l *pot* ajuta. Mi-a declarat categoric că a terminat odată pentru totdeauna cu Bacher¹, Ionescu² și Gatoski³. Nu vrea să fie acesta motiv de rușine pentru românii care vin să-l vadă; aude multe, vede multe și poate fi de ajutor de acolo de unde este dacă ajunge în situația normală de principe român trăitor în străinătate.

E singurul lucru pe care mi-l cere și crede că îl pot face pentru el – și cred și eu că pot.

Am evitat deocamdată unele chestiuni arzătoare, Sitta etc. Dar înainte de a pleca, sunt câteva întrebări pe care aș vrea totuși să i le pun.

Am ieșit cu toții spre St. Malo, conduși de Greves, ca să vedem un încântător muzeu de mobilă bretonă, broderii, costume, obiecte de olărie și alămarie, adunate într-un turn vechi din St. Malo de un arhitect deștept. Erau lucruri drăguțe pe care Ducky și cu mine am fi dorit teribil să le avem. Bufete splendide, cufere, mese, paturi vechi – unul mai frumos decât altul, din diferite epoci și din diferite locuri din Bretagne. A fost o mare bucurie pentru mine să le privesc.

Ne-am întors cam târziu; discuție cu Greves despre situația lui Ducky și a lui Kirill. Mi-a dat o sugestie cum aș putea-o ajuta, dar fără ca ea să știe fiindcă e excesiv de mândră și e extrem de greu s-o faci să primească orice fel de ajutor.

Din păcate ne-am încheiat ziua cu un film slab oferit de bătrânul preot al locului. Ducky și cu mine picam de somn.

---

¹ Hugo Bacher (Backer), ziarist; în 1917, redactorul unui ziar românesc de propagandă în capitala Rusiei, apropiat al redacției „Le Matin”. A susținut propaganda în favoarea prințului Carol.

² Barbu Ionescu (Leibovici), om de afaceri, proprietarul unui lanț de cafenele în Londra. A finanțat presa din Occident favorabilă prințului Carol. Cea mai importantă acțiune: tentativa de revenire în România a prințului Carol, în forță, cu ocazia mării adunări naționale a Partidului Național Țărănist, de la Alba Iulia (6 mai 1928). Operațiunea a eșuat prin intervenția autorităților britanice care au oprit decolarea celor două avioane închiriate de Ionescu și l-au forțat pe Carol să părăsească Anglia.

³ Nicolae Gatoski, secretar particular al prințului Carol.

Mare agitată la Paramé.

LUNI, 25 MARTIE 1929, ST. BRIAC, KER ARGONID

Vreme mohorâtă, totuși o zi mai caldă. Am avut prea multe de făcut ca să mă pot apuca de altceva. Scrisori de scris, cele două manuscrise ale mele de trimis, unul la Gaselee, altul la dl Keedick în America. În cele din urmă am adunat toate fotografiile, a fost lucrul cel mai greu, dar le-am completat mai mult sau mai puțin, singurul portret pe care nu l-am găsit a fost al bătrânului unchi Ernest de Coburg¹ și e păcat, fiindcă l-am descris reușit în cuvinte. Sper că totul va fi bine, trimit în lume cartea mea cu mari speranțe.

---

¹ Ernest al II-lea, duce de Saxa-Coburg și Gotha (1818–1893), fratele soțului reginei Victoria a Angliei, prințul Albert de Saxa-Coburg și Gotha. A fost căsătorit cu prințesa Alexandrine de Baden, fiica cea mare a marelui duce Leopold de Baden și a prințesei Sofia

Fortăreața pe mare, St. Malo.

A trebuit să citesc și corectura primei părți din articolul meu pe care am lăsat-o în casa bătrânei doamne Vlasov pentru Barbu când va veni. Restul îl voi trimite din Spania. Am avut o discuție cu englezul care l-a bătut la mașină, s-a arătat foarte interesat de el și ca unuia din afară i s-a părut bine scris și atât de interesant, încât a fost dezamăgit că n-a văzut și partea a doua; era dornic să afle în ce ziar sau revistă urmează să apară.

M-am dus o clipă cu mașina, cu Ducky și Carol, la Dinard să-mi fac manichiura. La masă, Greves și Athanasescu. Pe lângă alte daruri, Greves are o voce plăcută și poate cânta solo toate cântecele noastre preferate. Are un simț

Wilhelmina a Suediei. N-a avut copii legitimi încât moștenitor a fost desemnat prințul Alfred, duce de Edinburgh, al doilea fiu al fratelui său, tatăl Mariei.

muzical absolut și o ureche care nu-l înșală. După masă am primit-o pe vechea prietenă, consilieră și asociată a lui Loïe¹: Gab Bloch². Am vorbit de la suflet la suflet. N-a fost încă în stare să găsească scrisorile mele printre miile de hârtii ale lui Loïe. S-a ocupat mai mult de afacerile lui Loïe și nu e familiarizată cu alte aspecte ale vieții acesteia; în plus, imaginația lui Loïe a fost așa de bogată, încât cu greu îi putea ține pasul cineva.

Altă conversație îndelungată cu Carol. Parte din gesturile și gândurile sale, din nebunia lui vor rămâne un mister pentru totdeauna. Am fost amabili unul cu altul, orice reproș amarnic a fost evitat, la fel orice învinuire, doar dorința de a ne ajuta reciproc, dar de ce a făcut ce-a făcut, ori ce-și imagina că va face cu viața lui, rămâne veșnic în ceață. N-am vorbit nici de moartea tatălui său, unele răni adânci nu pot fi atinse de niciunul dintre noi. Deși am stat de vorbă intim și afectuos, am simțit amândoi că există uși închise și că între noi se pot căsca în orice clipă prăpastii. De aceea tot timpul a rămas o anume prudență de ambele părți, care ne-a arătat cumplitul hău săpat de el în viețile noastre.

De fapt, toată povestea e greu de descris și mă tem că unele subtilități morale nici nu le poate sesiza. E o nebulosă în capul lui în legătură cu aceste subiecte, ceea ce rămâne de neînțeles pentru mine, pentru că la urma urmei a fost educat într-o casă regală unde a trăi corect era o lege naturală; de aceea e de neînțeles pentru mine de ce a ales să ducă o viață departe de condiția lui, de tradițiile țării sale, de munca lui și de tot viitorul ce i se deschidea în față. Afară

---

¹ Loïe Fuller (1862–1928), actriță și dansatoare americană. A inventat dansul cu văluri, „serpentine dance”, spectacol de mătase învolburată și lumini-curcubeu. Una dintre cele mai celebre dansatoare din *la belle époque*; prietenă apropiată a reginei Maria, s-a implicat în ajutorarea României cu alimente după război. A contribuit esențial la organizarea vizitei suveranei în SUA (1926). A montat la *Metropolitan Opera* din New York baletul „Crinul vieții” (*The Lily of Life*), inspirat de basmul omonim scris de regina Maria (premiera a avut loc la Opera din Paris, 1 iulie 1920). În 1921 a făcut un film de o oră și 20 minute cu același titlu, asigurând scenografia, decorurile și costumele. Interpreți: Marjorie Mead (prințesa Corona), Flora Hart (prințesa Mora), René Clair, viitorul mare regizor de film francez (prințul), Jean-Paul Le Tarrare (bufonul), Maryse Damia (bătrâna de la malul mării).

² Gabrielle Bloch (Gab Sorère, 1870–1961), fiica bancherului francez Julien Bloch. Promotor de artă, parteneră a Loïei Fuller; i-a moștenit trupa de dans și laboratorul.

de asta, e atât de priceput, atât de capabil. Cu cât stau mai mult de vorbă cu el, cu atât îl înțeleg mai puțin. O parte din el nu-i normală – și, lucru curios, este profund sentimental.

Ziua a trecut tare repede. Am mai schimbat câteva cuvinte cu Ducky, am împărțit daruri servitorimii care a rămas încântată, m-am dus în camera lui Boiky, era încă în pat, și în cele din urmă o masă devreme cu homar *à l'américaine*; apoi toată acea veselie forțată dinaintea plecării, când te apasă gândul că n-ai spus tot ce aveai să le spui, să le povestești, să-i întrebi pe oamenii dragi pe care nu vei mai avea prilejul să-i vezi curând.

Pe urmă ne-am îndreptat spre gara din Dinard, cu o strângere de inimă la despărțirea de Ducky și de Carol.

A fost totuși o ședere fericită, plină de dragoste, afecțiune și armonie.

La Dinard, familia Andia s-a arătat cu bunătăți de la *moșie*.

MARȚI, 26 MARTIE 1929, ÎN TREN

Zi de odihnă totală. Alvaro a urcat dimineața devreme la noi în vagon. M-am bucurat să-l văd din nou, așa de drăguț, de frumos și de bine-crescut; o plăcere să-l ai în preajmă. Un însoțitor nimerit pentru Ileana, au petrecut o zi agreabilă împreună.

Cum mergeam către sud, spre seară au fost câteva momente plăcute când am trecut pe lângă livezi uriașe cu piersici înfloriți, ceea ce a făcut să-mi tresalte inima de imensa bucurie a revederii unor pomi în floare. La Orléans a fost o oprire de câteva ore și am profitat ca să scriu mai multe scrisori.

La 9 am ajuns la Irün, unde din păcate a trebuit să părăsim trenul nostru fiindcă în Spania ecartamentul șinelor de cale ferată e mai mare. Ne-au trimis un tren bun, care însă nu se putea compara cu cel confortabil al nostru. Antoine era acolo și, de asemenea, câteva oficialități. Baby mi-a trimis o telegramă să-mi spună că trenul nostru va fi condus de un marchiz de Saragosa și că ar trebui să mă arăt amabilă cu el. L-am chemat și a apărut îndată, în salopetă albastră de mecanic, spunând lucruri drăguțe tuturor. Fiind complet

Victoria Eugenie Julia Ena de Battenberg, regina Spaniei (1906–1931).

ruinat, a ajuns mecanic de locomotivă și totdeauna îl conduce pe Rege sau alți oaspeți de seamă.

După ceva foială din partea Elisei, în cele din urmă ne-am culcat iar eu am adormit buștean.

MIERCURI, 27 MARTIE 1929, MADRID

M-am sculat devreme și m-am dus în vagonul-salon ca să am vedere de ambele părți. Era și Alvaro acolo și am luat o primă ceașcă de cafea. Înainte de Madrid peisajul e ciudat de pietros, șiruri nesfârșite de roci trântite de niște

giganți și lăsate să lunece unde s-o nimeri. O priveliște ciudată, aridă și austeră, apoi păduri de pin și la urmă o frumoasă imagine a palatului Escorial – o clădire cu înfățișare sumbră.

La 9 am ajuns la Madrid. Ena, Alfonso¹ și alți membri ai familiei regale erau acolo – și, se înțelege, Baby și Ali, încât a fost o mare bucurie să fim iar toți împreună. Desigur toți în doliu profund. Ena arată splendid, înaltă și zveltă, cu părul ei blond și culoarea sănătoasă a feței, cu adevărat o femeie prezentabilă. Alfonso arată mai bătrân decât e în realitate. Ataulfo² era și el acolo, bătrâna mătușă Isabella³ și Nando⁴ cu nevasta⁵.

Baby arată mai bine decât ultima dată când am văzut-o dar tot exagerat de slabă.

---

¹ Alfonso al XIII-lea al Spaniei (1886–1941), *El Africano*, fiul postum al regelui Alfonso al XII-lea, declarat rege la naștere. A domnit între 1886 și 1931. Mama sa, Maria Cristina de Austria, i-a fost regentă pe timpul minoratului. A părăsit Spania în 1931, după proclamarea republicii. Pe 15 ianuarie 1941 a renunțat la drepturile asupra coroanei spaniole, în favoarea celui de-al patrulea fiu al său, infantele Juan, conte de Barcelona, tatăl viitorului rege Juan Carlos I al Spaniei.

² Ataulfo Alejandro Isabelo Carlos (1913–1974), nepotul reginei Maria a României, fiul surorii Beatrice (Baby Bee) și al lui Alfonso de Orleans y Borbón, infante al Spaniei. Necăsătorit.

³ Isabella, infantă a Spaniei (1851–1931), prințesă de Asturia, fiica cea mare a reginei Isabella a II-a. În 1868 s-a căsătorit cu prințul Gaetan, fiul regelui Ferdinand al II-lea al celor Două Sicilii; rămasă văduvă la 20 de ani, nu s-a recăsătorit.

⁴ Ferdinand Maria al Bavariei (1884–1958), prinț al Casei de Wittelsbach, fiul cel mare al prințului Ludwig Ferdinand de Bavaria și al infantei María de la Paz a Spaniei, fiica reginei Spaniei, Isabella a II-a. A renunțat la Tronul Bavariei (1914) și a devenit infante al Spaniei în 1905, după căsătoria cu verișoara sa, infanta María Teresa, sora regelui Alfonso al XIII-lea. Cuplul princiar a avut patru copii. María Teresa a murit în 1912. Ferdinand s-a recăsătorit în 1914 cu María Luisa de Silva y Fernandez de Henestrosa, aristocrată spaniolă.

⁵ María Luisa (1880–1955), fiica lui Luis de Silva y Fernandez de Henestrosa, al 10-lea conte de Pie de Concha, a doua soție a prințului Ferdinand Maria al Bavariei; după căsătorie, prima ducesă de Talavera de la Reina, iar din 1927 infantă a Spaniei, din grația regelui Alfonso al XIII-lea.

Alfonso m-a dus cu mașina la Palat, Ena a luat-o pe Ileana. Fetele Enei¹ sunt adorabile, nu frumoase propriu-zis, dar drăguțe, proaspete și firești și nespuse de prietenoase. Cel de al doilea băiat al ei, surdomutul, e foarte înalt și negricios². Cel mai mare e tare plâpând, din cauza bolii îngrozitoare de care suferă – aceeași cu a țareviului – și trăiește singuratic la Pardo³. Ceilalți doi băieți mai mici⁴ au venit când eram la micul dejun, unul e înalt, celălalt e încă un copil. Amândoi sunt blonzi. Juan⁵, cel din urmă, cred că e singurul cu adevărat bine, o tragedie cumplită. Cel mai mare, drăguț, foarte blond, dar vai, deocamdată infirm, a apărut doar la ceai. E foarte simpatic. Cel surd înțelege doar spaniola, nu poate citi englezește de pe buze și are un fel deconcertant

---

¹ Infanta Beatriz și infanta Maria Cristina.

² Infantele Jaime al Spaniei, duce de Segovia (1908–1975), al doilea fiu al regelui Alfonso al XIII-lea al Spaniei și al prințesei Victoria Eugenie de Battenberg. Fiind surdomut, a renunțat (1933) la dreptul asupra Tronului spaniol, pentru sine și urmași, devenind primul duce de Segovia. S-a căsătorit în 1935 cu Emmanuela de Dampierre (1913–2012), fiica nobilului francez Roger de Dampierre și a prințesei italiene Vittoria Ruspoli. Au avut doi copii (Alfonso, duce de Anjou și Cádiz, și Gonzalo, duce de Aquitania), au divorțat (1947), la București. Don Jaime s-a recăsătorit civil (1949) cu cântăreața divorțată Charlotte Tiedemann, revenind asupra renunțării la Tronul Spaniei; în 1964 și-a luat titlul de duce de Madrid ca șef al ramurii carliste la succesiunea spaniolă. În 1969 a renunțat definitiv la succesiune în favoarea nepotului său, Juan Carlos I.

³ Palatul regal El Pardo de lângă Madrid (azi Fuencarral – El Pardo). În 1406, regele Henric al III-lea al Castiliei a dispus construirea unui pavilion de vânătoare pe muntele El Pardo. Carol Quintul l-a transformat în palat (1547), cu ajutorul arhitectului Luis de Vega. Reședință a regilor Spaniei până în domnia lui Alfonso al XII-lea, mort aici în 1885. După războiul civil, reședință a dictatorului Francisco Franco.

⁴ Juan și Gonzalo.

⁵ Juan de Borbón y Battenberg (1913–1993), al treilea fiu al regelui Alfonso al XIII-lea al Spaniei și al prințesei Victoria Eugenie de Battenberg. Naș de botez i-a fost principele Carol al României. Șeful Casei regale spaniole în exil (1941–1975). A purtat titlul de conte de Barcelona și a renunțat la drepturile regale în favoarea fiului său Juan Carlos (1977). S-a căsătorit în 1935 cu María Mercedes de Bourbon-Două Sicilii; au avut patru copii: Pilar (n. 1936), Juan Carlos (n. 1938), Margarita (n. 1939) și Alfonso (n. 1941). Primul fiu a fost botezat „Carlos”/Carol, în onoarea nașului de botez al lui Juan, regele Carol al II-lea al României.

Vedere asupra Escorialului.

de a se holba la tine, dar cum nu-i poți spune nimic, e de-a dreptul penibil. Arată mai în vârstă decât Alfonso¹, cel mai mare, care este foarte blond și îngrozitor de slab. Brațele lui sunt ca niște bețe. Dar toți sunt drăguți și extrem de prietenoși.

După o baie bună, Ena ne-a adunat și ne-am dus la Prado, faimoasa galerie de pictură care este absolut minunată. Toate tablourile sunt frumos expuse și înrămate. A fost *une vraie volupté*² să mă plimb prin această incredibilă colecție magnifică de Velasquez, Greco, Ribera, Rubens, Tițian, Van Dyck,

---

¹ Alfonso, prinț de Asturia (1907–1938), primul născut al regelui Alfonso al XIII-lea al Spaniei și al principesei Victoria Eugenie de Battenberg. Infante al Spaniei și moștenitor al Tronului Spaniei (1907–1931). Suferea de hemofilie. A fost căsătorit cu Edelmira Ignacia Adriana Sampedro-Robato (1933–1937) și cu Marta Ester Rocafort-Altazarra (1937–1938). Nu a avut copii în cele două căsnicii, doar un copil nelegitim, născut în 1932. Alfonso a murit în 1938, la vârsta de 31 de ani, după un accident de mașină.

² „O adevărată voluptate” (în fr. în orig.) (n. tr.).

Infanții Alfonso și Jaime.

Rembrandt, Zurbaran, Goya. Dintre toți, Velasquez îmi pare irezistibil. Tehnică de o frumusețe incredibilă, gust desăvârșit, forță. Și iarăși, ca și ultima oară, nu mă pot duce la lucrările lui Goya. E ceva drăcesc în ele, o perversitate care răzbate chiar și din cele mai frumoase. Desigur, cea mai plăcută e bine-cunoscuta femeie goală pe canapea, așa-numita [*Maja desnuda*]¹, care se presupune că e ducesa de Alba, cu care pictorul fusese în termeni mult prea buni.

A fost o dimineață minunată între comori de neimaginat.

---

¹ Spațiu liber în original (n. tr.).

Infantele Beatriz și Maria Cristina (Christa).

Dejun cu toți ai casei. Alfonso a fost foarte vorbăreț și s-a arătat interesat de scena noastră politică etc. E o persoană plăcută și deschisă. În ultimul timp a fost doborât de durere din cauza morții mamei sale. Această schimbare provocată de venirea musafirilor se pare că îi face bine.

După masă am alergat cu Baby și Ena prin anticariate. Într-o oră am văzut mai multe lucruri care m-au tentat decât altădată într-un an. Dar prețurile sunt mari. Am găsit un [pictor] primitiv care mi-a furat inima, dar mă înspăimântă prețul. Mai erau și nenumărate mese, scaune, cufere, toate foarte

Infanții Juan și Gonzalo.

tentante, precum și tot felul de piese vechi de lemn sculptat, obiecte bisericesti care mi-au trezit *envies*¹ teribile.

Înapoi la ceai cu familia extinsă, apoi odihnă și cină târzie la 9½, la care fuseseră invitați și Bibeștii [Antoine și Elizabeth]. Prea multe de povestit!

JOI, 28 MARTIE 1929, MADRID

Zi plăcută, m-am trezit înviorată și dornică să termin articolul. Am lucrat din greu, căci trebuia să o luăm de la capăt la ora 11, când Alfonso ne-a dus

---

¹ „Pofte” (în fr. în orig.) (n. tr.).

într-un *emplacement*¹ în afara oraşului unde vrea să construiască o cetate universitară. E visul vieţii lui s-o lase ţării, în amintirea domniei lui. Ne-a dus la o casă, altădată spital, unde se află toate planurile şi unde lucrează arhitectii săi. Desigur, e un proiect magnific şi locul ales e superb dar pentru moment, deşi a strâns o sumă uriaşă de bani, abia a început construcţia drumului. Restul este *en état de projet*² Dar mi-a plăcut determinarea sa şi amândouă, Ileana şi cu mine, am fost profund interesate de visul său măreţ.

După-amiază ne-a arătat grajdurile. E ca un oraş în sine şi au cel mai fantastic şi uriaş depozit cu splendide harnaşamente din secolul al XVII-lea ca şi nenumărate trăsuri, una mai frumoasă decât alta. Caii s-au redus ca număr, dar are încă ponei excelenţi pentru polo şi nenumăraţi cai de călărie pentru toată familia, în afară de uriaşii cai de atelaj pentru ocaziile festive.

Masă cu familia şi apoi o plimbare încântătoare prin imensul parc regal care se întinde pe o suprafaţă nesfârşită, cu terenuri de vânătoare, cuprinzând şi vechiul palat Pardo, unde trăieşte fiul cel mare, Alfonso.

Fiind atât de debil, Ena a obţinut ca băiatului să i se permită să stea singur, întrucât tatăl şi fiul nu se înţeleg prea bine. Se înţelege că Alfonso suferă şi e umilitor să-şi vadă fiul atins de o dizabilitate fizică şi din cauza asta are resentimente faţă de Ena. De fapt, aproape îşi urăşte soţia şi o umileşte ori de câte ori poate. Ea are o viaţă grea, deşi din afară totul arată strălucitor, se scaldă în lux, are toată cinstirea de pe lume, confortul şi măreţia visate de oricine, cele mai frumoase bijuterii ale unei regine din ziua de azi. Dar dincolo de toate astea, viaţa ei e mizerabilă, doar că îşi iubeşte copiii şi e, poate *pour son bonheur*³, o natură nu foarte profundă. Dar e curajoasă şi drăguţă, totdeauna binedispusă, extrem de amabilă şi arătoasă, omenoasă şi naturală, companie excelentă, bună prietenă şi e lesne să te înţelegi cu ea.

---

¹ „amplasament” (în fr. în orig.) (n. tr.).

² „în stadiu de proiect” (în fr. în orig.) (n. tr.).

³ „spre fericirea ei” (în fr. în orig.) (n. tr.).

Alfonso m-a dus cu un Ford mititel (model nou, cu două locuri) și a simțit nevoia să se confeseze în asemenea măsură, încât discreția îmi interzice să aștern pe hârtie ce mi-a spus. Se pare că se simte bine în compania noastră, ceea ce e o ușurare pentru toți fiindcă după moartea mamei sale a ajuns aproape ipohondru.

Am mers cu mașina mai multe ore până am ajuns la două pălățele vechi, amândouă cu mici grădini încântătoare unde, spre bucuria mea, înfloriseră irișii, forșiția, narcisele, copacii. În al doilea loc, La Quinta, Alfoncito a făcut o fermă de păsări și porci care îl preocupă foarte mult.

În cele din urmă, la 5½ am ajuns la palatul Pardo unde Alfoncito ne-a oferit un ceai excelent și unde ne-am întâlnit cu Baby și Alvaro. Chiar alături e o casă adorabilă, unde regii își aveau „distracția” lor, un locșor străjuț de două ziduri. Aici la Madrid e prea devreme pentru grădinărit dar în Andaluzia cred că totul e mai avansat. De la Pardo ne-am despărțit în două grupuri, Ileana și cu mine ne-am dus cu mașina la casa lui Baby, drăguță dar cam dărăpănată, ca și cum ar vrea s-o vândă; afară de asta, își petrece mult timp la San Lucar ori în mica fermă castiliană unde o să ne ducem duminică.

Ne-am întors târziu, cină și în cele din urmă în pat, la 11½, când Ileana și cu mine simțeam că murim de somn.

VINERI, 29 MARTIE 1929, MADRID

Vinerea Mare. Am scris iar la 11 ne-am dus la o extrem de interesantă ceremonie religioasă. În Spania sunt patru ordine mari cărora le aparțin granzii, toate conduse de rege – Santiago, Cavalerii Templieri¹ și în Vinerea Mare își pun splendidele lor mantale albe brodate cu cruce roșie, emblema ordinului. Înaintează în procesiune solemnă în biserică unde au strane acoperite cu damasc roșu de-a lungul navei centrale, până pe treptele altarului. În această zi

---

¹ Spațiu lăsat liber în manuscris; regina confundă unul dintre ordine cu ordinul Cavalerilor Templieri. Cele patru mari ordine religioase sunt Santiago, Calatrava, Alcántara și Montesa.